

İSTİKLAL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak!
O benimdir, o benim milletimindir ancak!

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül... ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım;
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar.
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın,
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri 'toprak' diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehid oğlusun, incitme, yazıktır, atanı.
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şühedâ fişkırarak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hudâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.

Rûhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin ma' bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar-ki şehâdetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım.
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım;
Fişkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım!

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet,
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Akif ERSOY

İÇİNDEKİLER

ÖĞRENME ALANI 1: BİRLİKTE YAŞAMAK

Zaman İçinde Değişen Gruplar ve Roller	7
Kültürel Bağ ve Millî Değerlerin Birlikteliğe Etkisi	12
Toplumsal Sorunlar ve Çözüm Önerileri	18
Öğrenme Alanı Sözlüğü	24
Öğrenme Alanı Etkinlik, Test ve Açık Uçlu Soruları	27

ÖĞRENME ALANI 2: EVİMİZ DÜNYA

Ülkemizin, Kıtaların ve Okyanusların Konum Özellikleri	35
Doğal ve Beşerî Çevre Özellikleri Arasındaki İlişki	55
Ülkemizin Türk Dünyasıyla Kültürel İş Birlikleri	72
Öğrenme Alanı Sözlüğü	78
Öğrenme Alanı Etkinlik, Test ve Açık Uçlu Soruları	81

ÖĞRENME ALANI 3: ORTAK MİRASIMIZ

Türkistan'daki İlk Türk Devletlerinin Medeniyetimize Katkıları	89
7 ve 13. Yüzyıllarda İslam Medeniyetinin Ortak Mirasa Katkıları	102
İslamiyet'le Birlikte Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatında Değişim	112
11-13. Yüzyıllarda Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması	120
Öğrenme Alanı Sözlüğü	136
Öğrenme Alanı Etkinlik, Test ve Açık Uçlu Soruları	139

ÖĞRENME ALANI 4: YAŞAYAN DEMOKRASİMİZ

Yönetimin Karar Alma Sürecini Etkileyen Unsurlar	147
Temel Hak ve Sorumlulukların Önemi	152
Dijitalleşme ve Teknolojik Gelişmelerin Etkileri	157
Öğrenme Alanı Sözlüğü	162
Öğrenme Alanı Etkinlik, Test ve Açık Uçlu Soruları	165

ÖĞRENME ALANI 5: HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ

Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetler	173
Ekonomik Faaliyetler ve Meslekler	185
Ürün Tasarlama, Yatırım ve Pazarlama	194
Öğrenme Alanı Sözlüğü	200
Öğrenme Alanı Etkinlik, Test ve Açık Uçlu Soruları	203

ÖĞRENME ALANI 6: TEKNOLOJİ ve SOSYAL BİLİMLER

Ulaşım ve İletişim Teknolojilerinin Kültürel Etkileşimdeki Rolü	211
Telif ve Patent Sürecine Uygun Ürün Tasarlama	215
Öğrenme Alanı Sözlüğü	219
Öğrenme Alanı Etkinlik, Test ve Açık Uçlu Soruları	220

Cevap Anahtarı	224
----------------------	-----

7 ve 13. Yüzyıllarda İslam Medeniyetinin Ortak Mirasa Katkıları

3

VII-XIII. yüzyıllar arasında Avrupa'da bilimsel gelişmeler durma noktasına gelmişti. İnsanlar bilimle uğraşmak yerine sadece kilisenin kurallarına göre yaşıyordu. Sorgulamak ve araştırmak yasaktı. Bundan dolayı bu dönem Avrupa için "Karanlık Çağ" olarak adlandırılır.

Aynı yıllarda İslam dünyasında ise tam tersi bir durum yaşıyordu. Bu döneme "İslam'ın Altın Çağı" denir. Müslümanlar bilim, sanat, mimari, eğitim ve tıpta çok önemli gelişmeler yaşadı.

İslam medeniyetinin bilim, kültür ve eğitim merkezleri günümüzde şu ülkelerin sınırları içindedir.

- Bağdat Irak
- Kurtuba İspanya
- Buhara Özbekistan
- Semerkand Özbekistan
- Şam Suriye
- Kahire Mısır

Müslüman bilim insanları çok önemli çalışmalar yaptı. Bu çalışmalar, sadece Müslümanlar için değil, tüm insanlık için önemlidir.

VII-XIII. yüzyıllar arasında Avrupa'da bilimsel gelişmeler yavaşlamıştı. Bu dönem, Avrupa için "karanlık çağ" olarak adlandırılır.

Aynı dönemde, İslam medeniyeti altın çağını yaşıyordu. Bu çağda, Müslümanlar bilim, eğitim, sanat ve mimaride çok önemli çalışmalar yaptılar.

Müslüman bilim insanları;

- matematikte "cebir"i geliştirdi,
- tıpta hastalıkları ve ilaçları araştırdı,
- astronomide yıldızları gözlemledi,
- coğrafyada dünya haritaları çizdi.

Notlar ve Düşünceler

102 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DEFTERİM

CARİ

Sözel Bilgileri ÇOK Sevceksin!

Öğrenme çıktısına ait konu özetinin olduğu "Konu Anlatımı" bölümü.

Konudaki püf noktaların vurgulandığı "Aklınızda Bulunsun" bölümü.

Konuya ait öğrencinin kendi notlarını yazabileceği "Notlar ve Düşünceler" bölümü.

3. ÖĞRENME ALANI Kavramlar Sözlüğü

- **Akım:** Düşman topraklarına tedirgin etme, yıldırma, çapul vb. amaçlarla toplu olarak yapılan baskın.
- **Ana yurt:** İlk yurt edinilen yer, ana vatan.
- **Asimile:** Kendi benliğini kaybetmek, başka uygarlığa benzmek.
- **Atabey:** Selçuklular Dönemi'nde, şehzadeleri eğiten ve koruyan tecrübeli devlet adamı.
- **Avasım:** Abbasilerin Bizans sınırında savunma amaçlı kurdukları sınır şehirleri.
- **Bağımsızlık:** Bağımsız olma durumu, istiklal.
- **Balbal:** Eski Türklerde kişinin anılması için mezarının veya bazı kurganların etrafına dikilen taş.
- **Bayındır:** Gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş, mamur.
- **Bedesten:** Kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı.
- **Behtülhikme:** Abbasiler Dönemi'nde bilimsel çalışmalar yapıldığı büyük bir araştırma ve çeviri merkezi. "Bilgelik evi" anlamına gelir.
- **Boy:** Ortak bir atadan türediklerine inanan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkl, ataerkl anlayışı uygulayan geleneksel topluluk.
- **Bozkır kültürü:** Türkistan'daki iklim ve bitki örtüsüne bağlı olarak hayvancılığın ve konar-göçer yaşamın benimsenmesi sonucu ortaya çıkan yaşam tarzı.
- **Çahiliye Dönemi:** Araplarda İslamiyet'ten önceki çağ.
- **Dardışsifa:** Türk-İslam medeniyetlerinde hastaların tedavisi edildiği, bugünkü hastanelerin karşılığı olan sağlık kurumu. Sağlık yurdu. Hastane.
- **Derebeylik:** Orta Çağ'da özellikle Batı Avrupa'da toprağı ve üzerinde yaşayan köylüleri tek bir kimsenin malı sayan siyasal düzen, feodalite.
- **Destan:** Milletlerin hayatlarında büyük yankılar uyandırmış tarihi, toplumsal veya doğa kaynaklı olayların anlatıldığı, hayal unsurlarıyla süslenmiş uzun manzum eser.
- **Divan:** Yüksek düzeydeki devlet adamlarının bulunduğu büyük meclis.
- **Divanı Lügati't Türk:** Kaşgarlı Mahmud tarafından Abbasi halifesine sunulan, Araplara Türk dilini öğretmek amacıyla yazılmış, birçok Türk lehçesine ait örnekler bulunan eser.
- **Ebru sanatı:** Su yüzüne özel boyalarla desenler yapıp bu desenlerin kâğıda geçirilmesiyle oluşan geleneksel Türk süsleme sanatı.
- **Egemenlik:** Milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi, hükümrânlık, hâkimiyet.
- **Ensar:** Hz. Muhammed'e hicret zamanında yardım eden Medineliler.
- **Feth:** Bir şehir veya ülkeyi savaşarak alma.
- **Gaza:** İslam dinini korumak veya yamak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş.
- **Gök Tengri:** Eski Türklerde gökyüzünde olduğuna inanılan yüce Tanrı.
- **Gümrük:** Bir ülkeye giren veya ülkeden çıkan mal ve esya üzerinden alınan vergi.
- **Hâcib:** Türk-İslam devletlerinde hükümdar ve vezirden sonra gelen en yüksek rütbeli görevli.
- **Hacı Seferi:** Hristiyan Avrupa'nın Müslümanlar üzerine düzenledikleri sefer.
- **Halife:** Hz. Muhammed (sav)'ın vekili olarak Müslümanların imamlığını ve din koruyuculuğunu yapmakla görevli kimseler.
- **Han:** Yol üzerinde veya kasabalarda yolcuların konaklamalarına yarayan yapı.
- **Hat sanatı:** Arap harfleriyle güzel ve estetik yazı yazma sanatı.

Her öğrenme alanının sonunda o öğrenme alanındaki konularla ilgili kavramları belirten "Öğrenme Alanı Kavramlar Sözlüğü" bölümü.

7 ve 13. Yüzyıllarda İslam Medeniyetinin Ortak Mirasa Katkıları

3

Aşağıda verilen cümlelerde boş bırakılan yerleri tablodaki uygun kelimeler ile doldurunuz.

BOŞLUK DOLDURMA		
Mevali	Hicret	Abbasi
Bedir	Endülü Emevi	Behtülhikme
Kurtuba Ulu Camii	Samerra Ulu Camii	Mescid-i Nebevî
H. Ömer	H. Ebü Bekir	H. Osman

- Endülü Emevileri Dönemi'nde yapılan önemli bir mimari eserdir.
- Abbasiler Dönemi'nde kurulan ve bilim merkezi olan kurumun adı'dır.
- Kur'an-ı Kerim'i kitap hâline getirmiş ve çoğaltmıştır.
- İslamiyet'in ilk ibadethanelerinden biri olan Medine'de inşa edilmiştir.
- Emeviler politikası ile Arap olmayan Müslümanları ikinci planda tutmuştur.
-, 622 yılında Müslümanların Mekke'den Medine'ye göç etmesidir.
- Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasında yapılan ilk savaş Savaşı'dır.
-, beytülmal teşkilatını kurarak halkın ihtiyaçları için gelirler toplamıştır.
- İspanya'da kurulan Devleti, İslam uygarlığına önemli katkılar yapmıştır.
- Devleti'nin hoşgörümlü politikaları İslamiyet'in yayılmasını hızlandırmıştır.

110 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DEFTERİM

CARİ

Sözel Bilgileri ÇOK Sevceksin!

Konuyu pekiştirip değerlendirme sağlayan "Etkinlikler" bölümü.

Etkinlikler

3

Eşleştirme

Aşağıda bazı Türk devletlerinin isimleri ve özellikleri verilmiştir. Kutucuklarda yazan bilgilere bakarak öncelikle hangi Türk devleti ile ilgili olduğunu doğru bir şekilde eşleştiriniz.

Asya Hun	1	a	Türkistan'da İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devletidir.	
Göktürkler	2	b	Yerleşik yaşama geçen ilk Türk devletidir.	
Uygurlar	3	c	Anadolu'nun Türkleşmesi için Bizans ile mücadele etmiştir.	
Karahanlılar	4	d	Türk tarihinin bilinen ilk yazılı eserlerini hazırlamışlardır.	
Büyük Selçuklu	5	e	Türk tarihinin bilinen ilk teşkilatlı devletidir.	
1	2	3	4	5

Ben Kim? Ben Neyim?

- Türk devletlerinde devleti daha kolay yönetmek için oluşturulan sistemim.
- Türlere Anadolu'nun kapılarını açan savaşın adıym.
- Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerine ortam hazırlayan savaşım.
- Anadolu'nun kesin olarak Türk yurdu olmasını sağlayan savaşım.
- Anadolu'da kendi adıyla bir beylik kuran, Türk tarihinin bilinen ilk denizcisiyim.

Doğru - Yanlış

- Türkistan'ın iklim özellikleri Türk devletlerinin sosyal yaşamlarını ve ekonomilerini etkilemiştir.
- Türkler, İslamiyet'i kabul etmeleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda değişimler yaşamışlardır.
- Türkler ilk kez Anadolu'ya yerleştikten sonra kitleler hâlinde Müslüman olmaya başlamışlardır.
- Malazgirt Savaşı'nın kazanılması ile Anadolu kesin olarak Türk yurdu olmuştur.
- Göktürklerin devlet isimlerinde Türk ismini kullanmaları milliyetçi bir yapıya sahip olduklarını gösterir.

Sözel Bilgileri ÇOK Sevceksin!

CARİ

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DEFTERİM 139

Her öğrenme alanı sonunda tüm konuları pekiştirmek için "Etkinlikler", "Öğrenme Alanı Değerlendirme Testi", "Yazılı Sınava Hazırlık Soruları" bölümü.